

ДО 100-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921)

УДК 655.4:[351.72+342.9](47+477)(091)«1917/1920»

Ольга Васьківська,

вчений секретар Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» (Київ, Україна)

Україна, 02094, м. Київ, просп. Юрія Гагаріна, 27

E-mail: ovaskivska@ukrbook.net

Державницька політика українських та радянського урядів у сфері книговидання в роки визвольних змагань

На основі першоджерел проаналізовано політику українських та радянського урядів у сфері книговидання в роки визвольних змагань. Встановлено, що уряди УЦР, УНР, Гетьманат, Директорія ставили завдання підняти рівень українського книговидання, подати найкращі зразки друкованого слова, виховати власного читача, і зрештою – сприяти розвитку українства як свідомого й життєздатного національного утворення. Наголошується, що законодавче забезпечення і фінансова підтримка видавничої діяльності є незаперечною їх заслугою. Акцентується увага на монопольному використанні більшовиками вітчизняного книговидавництва з метою пропаганди серед населення своєї ідеології, привернення на свій бік народних мас.

К л ю ч о в і с л о в а: УЦР, УНР, Гетьманат, Директорія, ВУЦВК, РНК УСРР, законодавче забезпечення книговидання, українські видавництва 1917–1920 рр.

Здобутки у галузі видавничої справи за роки Української революції 1917–1921 рр. набувають дедалі вагомішого значення, оскільки культура зберігає й утверджує не тільки особистісні, але й національні цінності, а книга в суспільстві виконувала і виконує надзвичайно важливі духовну й освітню функції.

Уряд Української Центральної Ради (УЦР), український культурно-громадський загал серед комплексу завдань зі створення національної видавничої сфери чітко окреслювали пріоритетні напрями розвитку вітчизняного книговидання. З ініціативи М. Грушевського і В. Винниченка ці питання обговорювалися на засіданні УЦР (17–18 квітня 1917 р.), порушувалися у виступах делегатів Українського національного з'їзду (квітень 1917 р.), Всеукраїнського з'їзду учителів (квітень 1917 р.), селян (травень 1917 р.). На основі ухвалених цими форумами документів уряд виробив цілісну концепцію розбудови національного книговидавництва.

Серед головних завдань влада визначила збільшення книгодруку, а саме налагодження масового випуску навчальної, соціально-економічної, політичної, художньої літератури, без якої неможливе формування національної системи освіти, відродження духовності українського народу. Завдяки поширенню грамотності кількість читачів в Україні невпинно зростала, відповідно, зростали обсяги й наклади видань. За ціною вони ставали доступнішими, а громадські бібліотеки забезпечували доступ до книг тим, хто не мав можливості їх придбати.

Одним із перших практичних заходів уряду УЦР стало запровадження системи замовлень на друку-

вання україномовних книг у державних і приватних друкарнях за кошти, виділені з Національного фонду. Влітку 1917 р. Генеральний Секретаріат заснував видавництво «Українська школа» під орудою С. Русової, Ю. Сірого, Я. Чепіги і С. Черкасенка. Згодом Центральне бюро Всеукраїнської Учительської Спілки започаткувало видавничий осередок «Всеу-вито» (Всеукраїнське учительське видавниче товариство) з метою налагодження видавничої діяльності, забезпечення українських шкіл підручниками, а також для піднесення рівня підготовки освітян.

Влада сприяла діяльності різних організацій у багатьох містах і селищах України, долучаючи їх до підготовки і випуску книг широкої тематики, тим самим допомагаючи розв'язанню освітніх і соціальних проблем. Збереглися звітні документи Полтавської спілки споживчих товариств за 1917 р. з висновками щодо їх діяльності. Зокрема, завідувач неторговим відділом Спілки П. Височанський повідомляв, що після революції гострою була потреба в українському друкованому слові та підручниках для шкіл. Спілка «поширила своє видавництво», випустивши у 1917 р. для школярів книги С. Русової «Український буквар» і Митруся «Книжка діткам для розваги», які побачили світ у звичайній обкладинці, в обкладинці з альбомного паперу та в оправі; були надруковані також твори Л. Толстого, історичний нарис «Козаччина» тощо. Спілка мала власний книжковий склад, створений для постачання літератури товариствам «Просвіти», але повноцінній діяльності заважала незадовільна робота транспорту [1, с. 30].

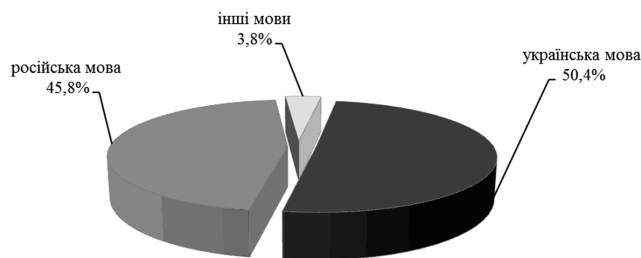
Наголосимо, що українські урядовці розуміли важливість поширення й популяризації рідної мови, яка є

могутнім засобом єднання народу, консолідації всіх національних сил. У цьому контексті варто згадати провідну ідею засновника Харківської психологічної школи з мовознавства О. Потебні: чим вищий рівень національної культури, мови як першоознаки її існування й творення інтелектуально-духовної атмосфери, тим вищий рівень національної та державної свідомості. Вчений розглядав народну єдність як потужний історичний двигун, а мову – як спосіб творення естетичних і моральних ідеалів [2, с. 97]. Українська влада зосередила увагу на розробленні та ухваленні законодавчих актів щодо вживання української мови. Так, 24 березня 1918 р. було оприлюднено Закон «Про запровадження української мови у банківській і торгівій сфері», в якому зазначалося: «Всякого роду написи, вивіски... повинні писатися державною українською мовою...». У пункті 3 наголошувалося, що «мовою в діловодстві має бути державна українська» [3, с. 229]. Закон спонукав представників культури, освіти до видання підручників, навчальної літератури, розроблення української наукової термінології, укладання словників. І як результат, згодом виходять друком російсько-українські словники: для урядовців, юристів, адвокатів, суддів, нотарів, військових, для «залізних посад», з медичної та фізичної термінології тощо.

Наступним кроком у розбудові вітчизняного книговидавництва стала постанова Всеукраїнських зборів видавничих організацій (березень 1918 р.), скликаних за ініціативою Ради Народних Міністрів, про збільшення випуску українських книжок, у т. ч. і російськими видавництвами. На виконання цього документа представники окремих російських друкарень виявили готовність здійснити технічну реконструкцію своїх підприємств власним коштом для повного їх переведення на друкування українських книг.

Упродовж другої половини 1917 р. – весни 1918 р. завдяки організаційній діяльності УЦР, УНР (Українська Народна Республіка), активності органів самоврядування, громадських, культурних організацій розпочався масовий друк україномовної літератури. Необхідно відзначити, що постійна увага уряду до розбудови національної книговидавничої справи та більш-менш внутрішньо стабільний політичний стан в Україні дали свої позитивні результати. У 1918 р. було надруковано найбільшу кількість українських книжкових видань. Вони становили 50,4 % від загальної кількості друкованої продукції (див. діаграму 1).

З приходом до влади П. Скоропадського курс на розвиток видавничої справи було збережено. Головним пріоритетом став випуск навчальної книги, зокрема підручників, довідкової літератури, що зумовлювалося зростанням кількості українських навчальних за-

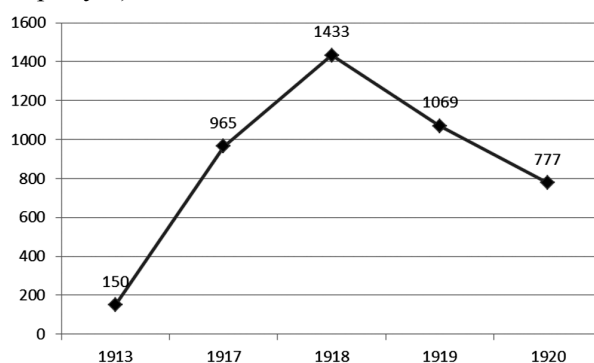

Діаграма 1. Випуск книг у 1918 р. за мовою видання

ладів, інших установ. На виконання поставлених завдань уряд Гетьмана ухвалює закон про виділення Міністерству народної освіти й мистецтва 2 млн крб. Завдяки цим коштам вдалося надрукувати українських підручників для народних шкіл на 1 млн 620 тис. і на 345 тис. – для середніх [4, с. 254]. Випуск підручників зріс у рази. Тільки впродовж року вийшло друге і третє видання підручника С. Русової «Початкова географія», два видання витримали підручники: С. Черкасенка «Рідна школа: читанка друга» і М. Балченко «Граматка». Зростали і накладки видань, наприклад підручник «Початкова граматики української мови» О. Курило надрукували у кількості 140 тис. прим., а «Задачник для початкових народних шкіл» Я. Чепіги – 100 тис. прим. Частина видань 1918 р. була позначена штампом (на титульному аркуші) «Фінансовано Міністерством Освіти й Мистецтва». Це, зокрема, «Задачник до систематичного курсу арифметики. Ч. 2. Дробі» Н. Шульгіної-Іщук (Київ), «Збірник арифметичних задач. Ч. III. Відношення і пропорції» І. Верещагіна (Житомир) тощо.

Велике значення мав ухвалений Радою Міністрів 1 серпня 1918 р. «Закон Української держави про обов'язкове навчання української мови і літератури, а також історії та географії України в усіх середніх школах». Він також сприяв друкуванню українських підручників.

Завдяки чіткому виконанню ухвалених законодавчих актів кількість україномовних книг у 1918 р. стрімко зросла і становила 1433 назви (див. діаграму 2).

Діаграма 2. Динаміка випуску книг українською мовою у 1913–1920 рр.

Наведений графік свідчить, що у передвоєнному 1913 р. було випущено всього 150 назв українських книжкових видань [5, с. 9], а у 1918-му – у 9,5 раза більше.

У містах з'являлися нові українські книгарні, що відкривалися великими видавництвами. Однак надрукованих книг Українській державі не вистачало, видавці не могли забезпечити всі школи, всіх бажуючих. Тому ситуація на книжковому ринку залишалася доволі складною. Більшість губерній відчували нестачу літератури, особливо навчальної та наукової; обмежена кількість українських підручників гальмувала процес українізації школи. Зважаючи на це, київські видавничі товариства «Дзвін», «Вернигора», «Час» та інші частково перенесли друк книг за кордон: в Австрію, Німеччину, Чехію. Крім того, серйозною перепорою книговидавництва в Україні була ще й гостра нестача паперу.

Лідруючі позиції у випуску українських підручників займало видавничє товариство «Час». Наклади його навчальних книг сягали небувалих на той час масштабів – до 250 тис. примірників. Маючи власну друкарню, часівці друкували навчальну літературу в шести приватних і одній державній установах, а також у створених видавничих осередках у Німеччині [6, с. 88] і Чехії.

Упродовж 1918 р. книги ввозили до України з Берліна, Відня, Варшави, Львова, Праги. Кількість видань істотно зросла після ухвалення Радою Міністрів «Закону про скасування мита на закордонні видання українських книг, нот і мап» [7, с. 4].

Директорія продовжила політику попередніх урядів щодо розбудови вітчизняного книговидавництва. Зокрема, для посилення матеріально-технічної бази друкарень і нарощування випуску україномовної літератури було виділено 114 млн грн [8, с. 170]. У січні 1919 р. ухвалюється Закон «Про державну мову в Українській Народній Республіці», влада законодавчо закріплює в країні статус української мови як державної (обов'язкова для «вжитку в армії, флоті, і всіх урядових та загальних громадських публічноправних установах»). Урядовці наполягали, щоб вся продукція, яка друкувалася на державні кошти, виходила українською мовою.

На прохання видавництв уряд Директорії надавав їм довгострокові й короткострокові позики та субсидії. Так, 24 лютого 1919 р. було ухвалено Постанову Ради Народних Міністрів про виділення Управлінню преси й інформації з коштів Державної скарбниці 62 млн 300 тис. грн для допомоги українським видавничим організаціям: на довгострокові позики — 54 млн 700 тис. грн, короткострокові — 5 млн 600 тис. грн, на одноразову безповоротну допомогу — 2 млн грн [9, с. 10].

Як відомо, 1919 р. став найнапруженішим періодом Української революції. Директорія одночасно протидіяла більшовицькому режимові і так званому «білому рухові», денікінським військам, які захопили Харків, Катеринослав (з весни до осені 1919 р.), Полтаву (на майже півроку), Київ (на три з половиною місяці), проводячи активну антиукраїнську політику. Гоніння білогвардійців на українство виявлялося майже у всіх сферах суспільного життя. Денікинська влада закривала українські школи та книжкові магазини, масово нищила бібліотеки. За наказом Комісії для збору матеріалів по історії визвольної війни від більшовиків у Києві конфіскували й знищили 117 назв українських книжок. На початку вересня військова адміністрація видала наказ № 22 «Про обмеження вивчення української мови в системі освіти Катеринославської, Харківської, Курської і Полтавської губерній». Скасовувалося також і викладання українознавчих предметів (історії, географії) як шкідливих і зайвих, а вивчення української мови та літератури було дозволено лише факультативно [10, с. 31].

Упродовж зими–весни 1919 р. на території України (за винятком західного регіону) більшовики встановили радянську владу. Пропагуючи дещо іншу ідеологію, ніж денікінці, прагнучи повернути на свій бік якнайбільше українців, вони продукували законодавчі акти, які сприяли позитивному іміджу влади: Декрет Ради Народних Комісарів «Про скасування плати за навчання в школах»; Постанова Народного Комісаріату Освіти УСРР «Про вшанування пам'яті Тараса Шевченка»; Наказ Народного секретаря освіти УСРР «Про відкриття на Україні шкіл всіх національностей» тощо.

Урядові структури Директорії, перенісши свою діяльність на Поділля, і тут продовжували опікуватися книговидавничими проблемами. Збираючи відомості на підконтрольній українському уряду території та звітуючи йому, комісари Летичівського, Літинського повітів Подільської губернії повідомляли, що «...літератури на селах абсолютно ніякої, а селяни особливо цікавляться аграрним питанням» [11, с. 6]. Реагуючи на потреби населення, Міністерство преси й пропаганди друкує для селян брошури «Про нарізку землі для селян», «Федерація чи самостійність», «Що робить Правительство Української Республіки для народа?» – кожна 25-тисячним накладом. Вони розповсюджувалися по всіх повітах. Загалом Міністерство випустило понад 20 назв брошур різної тематики.

Одночасно уряд підготував проект Закону «Про попередню цензуру витворів друку на час воєнних дій». За його порушення винні особи підлягали «грошовій карі» від 1 до 40 тис. грн із заміною в разі невиконання штрафу, арештом до трьох місяців [12, с. 40].

Зауважимо, що законодавчі акти стосовно видавничої сфери у цей період розробляли одночасно два уряди (Директорія і Робітничо-селянський уряд України) на підконтрольних їм територіях, засновуючи видавничі осередки, налагоджуючи випуск книг і брошур.

Український уряд продовжував надавати значну фінансову допомогу різним державним і приватним установам для випуску книжкових видань, що істотно активізувало діяльність видавничих осередків. Однак, в умовах постійної економічної й воєнної нестабільності складно розраховувати на суттєве поліпшення ситуації, потреба в українському друкованому слові була великою. Міністерство преси й пропаганди з вересня по жовтень 1919 р. надало довгострокову допомогу в розмірі 24,4 млн грн 10 видавничим товариствам, а у січні 1920-го, згідно з розпорядженням міністра народної освіти І. Огієнка, позику отримали ще 14 видавництв на загальну суму 23,6 млн грн [13, с. 11].

На підконтрольній радянській владі території при Наркоматі освіти (Наркомос) 18 січня 1919 р. створюється Видавниче бюро (згодом Укрцентраг), яке очолив М. Остров. За Положенням, бюро покликане було об'єднати видавничу діяльність на українських теренах, йому надавалася прерогатива щодо випуску видань. Один із пунктів документа надавав право керівництву видавництва визначати чергу друкування замовлень або відмовляти у їх виконанні [14, с. 20]. Видавничі осередки зобов'язувалися надсилати до Бюро свої плани на найближчий місяць, а надалі і на найближчі 3–4 місяці [15, с. 3].

Згодом Наркомос оприлюднив Постанову «Про порядок реєстрації та обліку книг, які виходять в Києві», відповідно до якої 50 % видань мали надходити на облік відділу постачання й розподілятися за його ордерами, якщо не було постанови відділу про зняття видання з обліку. Крім того, відділ постачання мав переважне право на закупівлю всього чи частини видання, яке виходило друком [16, с. 1].

3 1920 р. радянська влада швидкими темпами монополізує видавничу сферу, ухвалює цілу низку відповідних декретів та постанов. 21 липня 1920 р. Укрсовнархоз оприлюднив постанову про націоналізацію всіх підприємств поліграфії. І вже у другій половині серпня цей процес було завершено.

6 вересня 1920 р. з'явилася «Постанова Кооперативного комітету УСРР про об'єднання кооперативно-видавничої справи в республіці», згідно з якою передбачалося не пізніше 10 вересня «влити в загальний кооперативно-видавничий апарат» решту кооперативних книговидавництв: «Криниця», «Союз», «Рух», «Дзвін», «Час», «Жизнь» та ін. [17, с. 47].

Удержавленню видавничої справи та книгорозповсюдження значною мірою сприяло утворення «Всеукраїнського видавництва» («Всевидав»), яке мало у своїй структурі три основні відділи: відділ управління, редакційно-видавничий, центральний відділ розповсюдження друкованих творів.

«Всевидав» мав істотні преференції на друкування й розповсюдження політичної, наукової, спеціальної, белетристичної (художньої) та іншої літератури, а постанова Ради Народних Комісарів УСРР від 21 вересня 1920 р. «Про введення української мови в школах і радянських установах» дозволяла йому: «потурбуватися про друкування... достатньої кількості навчальних посібників українською мовою, так само як художньої літератури і всіх інших видань, популярної і пропагандистської літератури» [18, с. 47].

Того ж року на виконання згаданої постанови було ухвалено нову від 27 грудня: «Про виключне право Всеукраїнського державного видавництва розпоряджатися друкарським папером». В одному з її пунктів зазначалося, що жодна робота, за винятком випуску друкарських бланків, канцелярських форм, не може бути віддана до друкарні без дозволу «Всевидаву», а також його губернських і повітових відділів у провінціях. Видавництву надавалося «право нагляду за рухом відданих ними для друку робіт в друкарнях, літографіях, цинкографіях і інших підприємствах поліграфічного виробництва та встановлення черги їх спішності» [19, с. 83]. Такі рішення радянської влади призвели до значного скорочення обсягів випуску книжкових видань. Вже у 1920 р. побачило світ лише 1896 назв.

Таким чином, упродовж чотирьох років в Україні було ухвалено понад 40 законодавчих актів (закони, постанови, декрети, накази), які регламентували діяльність видавничої сфери. Незважаючи на складні умови, урядовці УЦР, УНР, Гетьманату, Директорії, розгорнули активну законотворчу діяльність у сфері вітчизняного книговидавництва, створили відповідні державні інституції, налагодити випуск україномовної книги. Більшовики, ВУЦВК на чолі з Г. Петровським, уряд – РНК УСРР з Х. Раковським упродовж 1919–1920 рр. націоналізували та монополізували видавничу сферу. Випуск книжкової продукції, по суті, залежав від «Всевидаву», який цілком і повністю підпорядковувався ЦК КП(б)У.

Список бібліографічних посилань

1. Відчит Полтавської Спілки Споживчих Товариств за 1917 рік. Полтава : Друк. М. Г. Амчиславського, 1918. 77 с.
2. Ткаченко І. В. Мова як один із засобів підвищення ефективності національного виховання. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матеріали міжнар. наук. конф. 18–19 листопада 2010 р. [редкол. : В. М. Шейко та ін.]. Харків : ХДАК, 2010. 295 с.

3. *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали*. Київ : Наукова думка, 1997. Т. 2. 421 с.
4. Дорошенко Д. *Історія України 1917–1923 рр. В 2-х т.* / упор. К. Ю. Галушко. Київ : Темпора, 2002. Т. 2. 351 с.
5. Александров С. Шлях української книги. *Радянський книгар*. 1931. № 12–13. С. 32.
6. Низовий М. А. Українська книжка в боротьбі за Українську Народну Республіку (за часів Центральної Ради : 1917–1918 рр.). *Вісник ХДАК*. Харків, 2014. Вип. 45. С. 84–93.
7. Скасування мита на книжки. *Відродження*. 1918, 11 вересня (29 серпня). № 134.
8. Розовик Д. М. *Культурне будівництво в Україні у 1917–1920 рр.* Київ : «Аквілон-Плюс», 2011. 543 с.
9. Низовий М. Українська книжка в боротьбі за незалежність. За Гетьманату та Директорії. *День*. 2011, 2 вересня.
10. Маньківська Т. О. *Антиукраїнська політика денікінського режиму в Україні (червень–грудень 1919 р.)*. Збірник наукових праць / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Серія «Історія та географія». Харків, 2010. Вип. 38. С. 30–33.
11. Довідки комісарів Летичівського, Літинського повітів Подільської губернії. 1919. ЦДАВО України. Ф. 1113. Оп. 1. Спр. 6. Арк. 6.
12. Проект Закону «Про попередню цензуру витворів друку на час воєнних дій». 1919. ЦДАВО України. Ф. 1113. Оп. 1. Спр. 7. Арк. 40.
13. Низовий М. Українська книжка в боротьбі за незалежність. За Гетьманату та Директорії. *День*. 2011. 2 вересня.
14. Положення Видавничого бюро. 1919. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 762. Арк. 20.
15. Діяльність Видавничого бюро. 1919. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 712. Арк. 3.
16. Постанова «Про порядок реєстрації та обліку книг, які виходять в Києві». 1919. ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 716. Арк. 1.
17. *Книга и книжное дело в Украинской ССР. Сборник документов и материалов 1917–1941*. Киев : Наукова думка, 1985. 477 с.
18. Постанова Ради народних Комісарів УСРР за 21 вересня 1920 р. *Пролетарська освіта*. 1920. № 2. С. 47.
19. Постанова «Про виключне право Всеукраїнського державного видавництва розпоряджатися друкарським папером». 1920. ЦДАВО України. Ф. 1113. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 83.

References

1. (1918). Vidchyt Poltavskoi Spilky Spozhyvchykh Tovarystv za 1917 rik [Report of the Poltava Association of Consumer Societies for 1917]. Poltava. [In Ukrainian].
2. Tkachenko, I. V. (2010). Mova yak odyn iz zasobiv pidvyshchennia efektyvnosti natsionalnogo vykhovannia [Language as one of the means of increasing the efficiency of national education]. *Culturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku: materialy mizhnarod. nauk. konf.* 18-19 lystopada. 2010 r. Kharkiv. [In Ukrainian].
3. (1997). *Ukrainska Tsentralna Rada. Dokumenty i materialy*. [Ukrainian Central Rada. Documents and materials] (Vol. 2). Kyiv. [In Ukrainian].
4. Doroshenko, D. (2002). *Istoriia Ukrainy 1917-1923 rr. V 2-h t.* [History of Ukraine 1917-1923]. (Vol. 2). Kyiv: Tempora. [In Ukrainian].
5. Aleksandrov, S. (1931). Shliakh ukrainskoi knyhy [Shlah ukrainskoi knugu]. *Radianskyi knyhar*, 12-13. 32. [In Ukrainian].
6. Nyzovyi, M. A. (2014). *Ukrainska knyzhka v borotbi za Ukrainku Narodnu Respubliku (za chasiv Tsentralnoi Rady: 1917-1918 rr.)* [The Ukrainian Book in the Struggle for the Ukrainian People's Republic (at the time of the Central Council: 1917-1918)]. *Visnyk KhDAK*, 45, 84-93. [In Ukrainian].
7. (1918, September 11 (August 29)). *Skasuvannia myta na knyzhky* [Tax Cancellation for books Renaissance]. *Vidrodzhennia*. 134. [In Ukrainian].
8. Rozovyk, D. M. (2011). *Kulturne budivnytstvo v Ukraini v 1917-1920 rr.* [Cultural construction in Ukraine in 1917-1920]. Kyiv: «Akvilon Plus». [In Ukrainian].
9. Nyzovyi, M. (2011. September 2). *Ukrainska knyzhka v borotbi za nezalezhnist. Za Hetmanatu ta Dyrektorii* [Ukrainian book in the struggle for independence. According to the Hetmanate and the Directory]. *Den*. [In Ukrainian].
10. Mankivska, T. O. (2010). *Antyukrainska polityka deninkskoho rezhymu v Ukraini (cherven-hruden 1919 r.)* [Anti-Ukrainian policy of the Denikin regime in Ukraine (June-December 1919)]. *Zbirnyk naukovykh prats. Kharkiv. Nat. ped. Univ. im. H. S. Skovorody. Seriiia «Istoriia i heohrafiia»* (Vol. 38). (pp. 30-33). Kharkiv. [In Ukrainian].
11. (1919). *Dovidky komisariiv Letychivskoho, Litynskoho povitiv Podilskoi hubernii*. CDAWO U. F. 1113. Op. 1. Spr.6. Arch 6-7. [In Ukrainian].
12. (1919). *Proekt Zakonu «Pro poperedniu tsenzuru vytvoriv druku na chas voiennykh dii»*. CDAWO of Ukraine. F. 1113. Op. 1. Spr. 7. Arch. 40. [In Ukrainian].
13. Nyzovyi, M. (2011. September 2). *Ukrainska knyzhka v borotbi za nezalezhnist. Za Hetmanatu ta Dyrektorii* [Ukrainian book in the struggle for independence. According to the Hetmanate and the Directory]. *Den*. [In Ukrainian].
14. (1919). *Polozhennia Vydavnychoho biuro*. CDAWO U. F. 166. Op. 2. Spr. 762. Arch. 20. [In Ukrainian].
15. (1919). *Diiialnist Vydavnychoho biuro*. CDAWO U. F. 166. Op. 2. Spr. 712. Arch. 3. [In Ukrainian].
16. (1919). *Postanova «Pro poriadok reiestratsii ta obliku knyhy, yaki vykhodiat v Kyievi»*. CDAWO U. F. 166. Op. 2. Spr. 716. Arch. 1. [In Ukrainian].
17. (1985). *Kniga i knizhnoe delo v Ukrainskoi SSR. Sbornik dokumentov i materialov 1917-1941* [Book and book business in the Ukrainian SSR. Collection of documents and materials 1917-1941]. Kiev. [In Russian].
18. (1920). *Postanova Rady narodnykh Komisariv USSR za 21 veresnia 1920 r.* [Resolution of the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR on September 21, 1920]. *Proletarska osvita*, 2, 47. [In Ukrainian].
19. (1920). *Postanova «Pro vykliuchne pravo Vseukrainskoho derzhavnogo vydavnytstva rozporiadzhatysia drukarskym papierom»*. CDAWO U. F. 1113. Op. 1. Spr. 1. Arch. 83. [In Ukrainian].

STATE POLITICS OF THE UKRAINIAN AND SOVIET GOVERNMENTS IN THE FIELD OF BOOK PUBLISHING DURING THE LIBERATION STRUGGLE

Olha Vaskivska,

Scientific secretary, Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research Institution (Kyiv, Ukraine)

On the basis of primary sources was made a comprehensive analysis of the policy of Ukrainian and Soviet governments in the field of book publishing during the years of liberation. It was established that the governments (UCR, UNR, Hetmanate, Directorate) set the task of raising the level of Ukrainian book publishing, presenting the best examples of the printed word, educating their own readers, and ultimately contributing to the development of Ukrainians as a conscious and viable national entity. It is stressed that legal provision, financial support of publishing activities are their undisputable merit. The attention is focused on exclusive use by the Bolsheviks of domestic book publishing for propaganda among the population of their ideology, attraction the masses of the people.

Keywords: UCR, UNR, Hetmanate, Directorate, VUCVK, RNK USRR, book publishing, legislative acts, publishing houses, Ukrainian editions of the years of 1917-1920.

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine
27, Yuriiia Naharina ave., Kyiv, 02094, Ukraine
E-mail: ovaskivska@ukrbook.net

Стаття надійшла до редакції 30.08.2018 р.